

ABSTRACT. Ulicka Danuta, *Kalendarium* [Chronology]. „Przestrzenie Teorii” 10. Poznań 2008, Adam Mickiewicz University Press, pp. 217-241. ISBN 978-83-232-1946-0. ISSN 1644-6763.

The listing of the dates of life and work of Mikhail Mikhailovich Bakhtin and of the leading members of his philosophical-literary clubs has been compiled based on the available data, sometimes still uncertain ones. Admittedly, a list of dry facts will not replace a monograph which does not exist in Poland, however, it allows at least to order the most important facts, biographical and editorial facts around which a lot of misunderstanding, conjectures and false convictions have grown. Like each such chronology it is selective and in agreement with the author's cognition of the whole and its interpretation. However, it does not impose them, leaving to the readers the liberty of creating their own narrations. As opposed to similar English and Russian chronologies (calendars), it introduces figures who are considered to be of second-rate (Nikolai Bakhtin, Konstantin Vaginov, Boris Zubakin, Mikhail Tubiansky) – probably only due to the fact that their works are still less known than those of the main heroes. Meanwhile it is they who give the idea about the impetus and variety of this strange unofficial and antiofficial institution which were Bakhtin's circles.

Daty w nawiasach odsyłają do kalendarza juliańskiego. Zachowane zostały kolejne nazwy trójmiejscowego miasta Sankt Petersburg, które w 1914 r. zostało przemianowane na Piotrogród, a w 1924 – na Leningrad (w 1991 r. powróciło do pierwotnej nazwy). W kalendarium nie zostały podane adresy bibliograficzne wymienianych (najważniejszych tylko) publikacji, dostępne w *Works by Mikhail Bakhtin and the Bakhtin Circle. The annotated Bakhtin Bibliography* by C. Adlam and D. Shepherd, Maney Publishing for the Modern Humanities Research Association 2000. Nie zostały także uwzględnione przekłady prac Bachtina i uczestników jego kół na języki obce. Tytuły prawie wszystkich rozpraw i artykułów podano w języku polskim. Kwalifikacja „rozprawa” oznacza dłuższą publikację w książce zbiorowej, „artykuł” – krótszą publikację w gazecie, almanachu bądź periodyku, „broszura” – mniejszą samodzielną książkę o charakterze raczej popularnonaukowym. Szczegółowe informacje o ukazywaniu się drukiem kolejnych prac Bachtina już po jego śmierci mają na celu wykazać, jakim zmianom (nawet jeśli tylko tytułów) ulegały one w kolejnych wydaniach. Ponieważ lektura kalendarium wymaga często wiedzy o wydarzeniach historycznych, której nie sposób było włączyć, w wielu wypadkach podane zostały rosyjskie nazwy pełne i skrócone instytucji, które powinny ułatwić jej zaktywizowanie.

ROK	WYDARZENIA	PUBLIKACJE
1888	17 (5) listopada we wsi Piatnickoje w guberni pskowskiej urodził się Matwiej Isajewicz Kagan (w metryce jako miejsce urodzin figuruje Newel)	
1891	5 lutego (24 stycznia) w Wilnie urodził się Lejb Mejerowicz Pumpian	
1892	4 stycznia (23 grudnia) w Sankt Petersburgu urodził się Paweł Nikolajewicz Miedwiediew	
1893	28 (16) października w Sankt Petersburgu urodził się Iwan Iwanowicz Kanajew	
1894	1 kwietnia (20 marca) w Orle urodził się Nikołaj Michajłowicz Bachtin 19 (7) kwietnia w Sankt Petersburgu urodził się Boris Michajłowicz Zubakin	
1895	30 (18) czerwca w Sankt Petersburgu urodził się Walentin Nikolajewicz Wołoszynow 16 (4) listopada w Orle urodził się Michaił Michajłowicz Bachtin	
1899	9 września (28 sierpnia) w Newlu urodziła się Maria Wieniaminowna Judina 3 października (21 września) w Sankt Petersburgu urodził się Konstantin Waginow (właśc. Wagenheim)	
1902	3 grudnia (21 stycznia) w Witebsku urodził się Iwan Iwanowicz Sollertinski	
1905	Rodzina Bachtinów przeprowadza się do Wilna; bracia Bachtinowie uczęszczają do tego samego Pierwszego Gimnazjum Wileńskiego, co Pumpian Aresztowanie Kagana za przynależność do Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji (Rossijskaja socyjal-diemokraticzeskaja raboczaja partija: RSDRP), zwolnionego na mocy amnestii w październiku	
1906	Kagan prowadzi działalność propagandową z ramienia RSDRP w Smoleńsku Rodzina Sollertinskiich przeprowadza się do Sankt Petersburga	

1908	Waginow rozpoczyna naukę w gimnazjum	
1909	<p>Kagan zdaje eksternistycznie egzamin dojrzałości i udaje się na studia do Niemiec, na Uniwersytet w Lipsku (gdzie przebywa do 1911 r.)</p> <p>Miedwiediew kończy gimnazjum w Kiszyńowie i podejmuje studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Petersburskiego, uczęszcza także na wykłady na Wydziale Historyczno-Filologicznym</p>	
1910	Pumpian kończy gimnazjum w Wilnie	
1911	<p>Bachtinowie przenoszą się do Odessy (w Wilnie pozostaje Nikołaj, kończący naukę w gimnazjum)</p> <p>Pumpian przechodzi na prawosławie, przyjmując imię Lew Wasiljewicz Pumpianski</p>	Pierwszy opublikowany tekst Miedwiediewa – recenzja z przekładu <i>Metody w historii literatury</i> G. Lanson'a
1912	<p>Nikołaj Bachtin kończy gimnazjum wileńskie i rozpoczyna studia na Uniwersytecie Noworosyjskim w Odessie</p> <p>Kagan przenosi się na Uniwersytet Berliński, gdzie przez dwa semestry studiuje pod kierunkiem Cohena i Cassirera</p> <p>Pumpianski podejmuje studia w katedrze romano-germańskiej Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Petersburskiego</p> <p>Zubakin zakłada lożę masońską Światło Gwiazd, do której należą także Wołoszynow i jego matka; wchodzi ona potem w skład loży różokrzyżowców założonej przez Aleksandra Kordiga</p>	<p>Miedwiediew: artykuły i recenzje w petersburskim periodyku „Nowaja studija” (m.in. o poezji Kuzmina, Iwanowa i Annien-skiego, o teoretycznych podstawach neoimpresjonizmu)</p> <p>Nikołaj Bachtin: esej z lat szkolnych <i>Tylko powieść naprawdę odzwierciedla życie</i></p>
1913	<p>Michaił Bachtin prawdopodobnie uczęszcza wraz z bratem na wykłady na Uniwersytecie Noworosyjskim w Odessie</p> <p>Nikołaj Bachtin przenosi się na Uniwersytet Petersburski</p> <p>Judina rozpoczyna studia w Petersburskim Konserwatorium</p> <p>Kagan przenosi się do Marburga, gdzie przez rok studiuje pod kierunkiem Natorpa</p>	

	<p>Kanajew podejmuje studia przyrodnicze na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Petersburskiego</p> <p>Wołoszynow po ukończeniu gimnazjum zostaje przyjęty na Wydział Prawa Uniwersytetu Petersburskiego</p> <p>Waginow odbywa jedyną w swoim życiu podróż po Morzu Kaspijskim, Morzu Czarnym i Kaukazie</p>	
1914	<p>Wybuch I wojny światowej – aresztowanie Kagana jako obywatela Rosji (podczas dwumiesięcznego pobytu w więzieniu powstaje rozprawa historyczofizyczna <i>Versuch einer systematischen Beurteilung der Religion in Kriegszeit</i>)</p> <p>Miedwiediew kończy studia prawnicze i podejmuje dobrze zapowiadającą się praktykę adwokacką, występuje także z prelekcjami o literaturze</p>	<p>Miedwiediew: artykuł o Michajłowskim w gazecie kiszyniowskiej „Biesarabskaja żyźn”</p>
1915	<p>Kagan, dzięki pomocy Natorpa, Cohena i Cassirera, przenosi się z Marburga do Berlina, gdzie zarabia na życie lekcjami matematyki</p>	
1916	<p>Michaił Bachtin przenosi się do Piotrogradu, ucześnie (prawdopodobnie jako wolny słuchacz) na wykłady uniwersyteckie na wydziałach Filologii Klasycznej i Filozofii</p> <p>Bracia Bachtinowie wraz z Pumpianskim działają w kółku artystyczno-satyrycznym „Omfalos” (z grec.: pępek), gdzie poznają braci Siergieja i Nikołaja Radłowów, Michaiła Łopatko – sam Bachtin porównuje to kółko z romantycznym polskim Towarzystwem Szubrawców i puszkiniowskim „Arzamasem”, a nazwę tłumaczy jako parodię „objawienia” (epifanii), nawiązując do parodystycznego wiersza Nikołaja <i>Omphalos epiphales</i></p> <p>Pumpianski rozpoczyna dwuletnią służbę wojskową w Newlu, gdzie poznaje Judinę</p> <p>Łoża Zubakina przekształca się w Instytut Filozoficzny, w którym Zubakin przez krótki czas (do czasu powołania do wojska w Newlu) prowadzi wykłady</p>	<p>Kagan: w „Archiv für systematische Philosophie” ukazuje się rozprawa pisana w 1914 r.</p>

1916 – 1917	Michaił Bachtin bierze udział w posiedzeniach Petersburskiego Towarzystwa Religijno-Filozoficznego, gdzie poznaje Aleksandra Meyera	Miedwiediew: korespondencje wojenne, artykuły literackie i filozoficzne m.in. w gazecie „Biesarabskaja żyźń”
1917	<p>Miedwiediew wstępuje do partii eserowskiej (Socjalistycznej Partii Rewolucyjnej); zostaje merem Witebska</p> <p>Trudności materialne zmuszają Wołoszynowa do przerwania studiów prawniczych</p> <p>Zubakin powraca do Piotrogradu</p> <p>Waginow kończy gimnazjum; rozpoczyna studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Piotrogradzkiego (faktycznie studiował tylko miesiąc)</p> <p>Nikołaj Bachtin kończy Nikołajewską Szkołę Kawalerii w Sankt Petersburgu; w czerwcu spędza lato z rodziną na daczce w Finlandii</p>	<p>Zubakin: monografia <i>Studium filozofii religii jako antycypacji celów kultury</i> (nieopublikowana)</p> <p>Waginow: pierwszy rękopiśmienny tomik wierszy – wiersz programowy jest poświęcony Baudelaire’owi</p>
1918	<p>Nikołaj Bachtin w październiku wstępuje do armii ochotniczej, walczy z bolszewikami na froncie rumuńskim (Bukowina) i polskim; po upadku Krymu emigruje z wycofującą się Białą Armią (przez Bułgarię do Konstantynopola, gdzie zaciąga się na 5 lat do Legii Cudzoziemskiej, walczy w Algierii)</p> <p>Michaił Bachtin za radą Pumpianskiego wyjeżdża z Piotrogradu do Newla (gubernia witebska), gdzie naucza historii, socjologii i języka rosyjskiego w miejscowej Szkole Związków Zawodowych i w Seminarium Nauczycielskim</p> <p>Judina przerywa studia w konserwatorium z powodu reumatyzmu rąk i wraca do rodzinnego Newla; zainteresowana filozofią, nawiązuje znajomość z Pumpianskim i Bachtinem; pod koniec roku wraca do Piotrogradu</p> <p>Po pokoju brzeskim Kagan powraca z Niemiec do miasta dzieciństwa – Newla; podejmuje pracę w tej samej szkole, co Pumpianski i Bachtin; ich wspólne zaintereso-</p>	<p>27 listopada publiczna debata Bachtina i Pumpianskiego „Bóg i socjalizm”</p> <p>Miedwiediew pisze rozprawy (nie opublikowane) na temat psychologii twórczości artystycznej, literatury rosyjskiej XX wieku, metodologii historii literatury</p> <p>Kagan: rozprawa <i>O osobowości w historii</i> (nieopublikowana)</p>

	<p>wania filozoficzne z wolna przekształcają się w regularne spotkania „kółka neokantowskiego”</p> <p>Kanajew kończy studia przyrodnicze na Uniwersytecie Piotrogrodzkim</p> <p>Miedwiediew organizuje w Witebsku Uniwersytet Ludowy (Robotniczy), gdzie prowadzi wykład z historii rosyjskiej literatury i społeczeństwa XIX w., redaguje „Zapiski Proletariatskiego uniwersitetu”, organizuje Towarzystwo Wolnej Estetyki (potem przekształcone w Towarzystwo Prawdziwej Wolności w duchu Lwa Tołstoja), wydaje periodyk „Iskusstwo”, reżyseruje sztuki w miejscowym teatrze, powołuje Studio Literackie, kursy choreografii, podejmuje szereg innych inicjatyw, zapraszając do współpracy wybitnych artystów (m. in. Malewicza i jego uczniów), które złożyły się na fenomen Renesansu Witebskiego; informuje w prasie o wystąpieniu z partii eserów</p> <p>Zubakin wraca do Newła, gdzie wznawia działalność loży różokrzyżowców</p> <p>Spotkania „kółka neokantowskiego”, w których biorą udział Bachtin, Kagan, Pumpianski, Judina i Zubakinka – początek tzw. newelskiej szkoły filozoficznej</p> <p>Waginow powołany do Armii Czerwonej (walczy na froncie polskim i za Uralem)</p>	
<p>1919</p>	<p>Bachtin i Pumpianski wystawiają w Newlu <i>Edypa w Kolonie</i></p> <p>Judina przechodzi na prawosławie; często koncertuje</p> <p>Pumpianski i Kagan, zaproszeni przez Miedwiediewa, podejmują wykłady w Witebskim Uniwersytecie Ludowym</p> <p>Sollertinski (urodzony w Witebsku) przenosi się do rodzinnego miasta, podejmuje pracę w miejscowym Wydziale Sztuki, zaprzyjaźnia się z Pumpianskim</p>	<p>Publiczny wykład Bachtina <i>O sztuce</i> (listopad); debiut <i>Sztuka i odpowiedzialność</i> w newelskiej gazecie „Dzień iskusstwa”</p> <p>Wykłady Kagana o estetyce, o filozofii Cohena; publikacje artykułów <i>Sztuka, życie i miłość</i>, <i>Jak jest możliwa historia</i></p> <p>Publiczna debata Bachtina i Kagana <i>O kulturze rosyjskiej</i>; Kagan mówi o <i>Miejscu Rosji w kulturze</i>, Bachtin – o <i>Naro-</i></p>

	<p>Miedwiediew stara się zorganizować w Witebsku Instytut Nauk Humanistycznych i Sztuk, negocjuje jego założenie z Łunaczarskim (projekt, drobiazgowo opracowany, nie został urzeczywistniony)</p> <p>Wołoszynow przenosi się z Piotrogradu do Newla, podejmuje pracę w sekcji muzyki miejscowego Wydziału Oświaty Ludowej, udziela lekcji fortepianu i literatury w Szkole Związków Zawodowych</p>	<p><i>dowym charakterze rosyjskim w filozofii i literaturze</i></p> <p>Pumpianski prezentuje w kole swoją rozprawę <i>Dostojewski jako poeta tragiczny</i>, wygłasza prelekcje na temat <i>Rewizora</i>, <i>Hamleta</i>, poezji Puszkina, <i>Fedry Racine'a</i></p> <p>Publiczne wykłady Zubakina na temat etyki artystycznej i samokształcenia</p>
1920	<p>Bachtin przenosi się do Witebska, poznaje Miedwiediewa i Sollertinskiego, podejmuje wykłady z literatury w Państwowym Instytucie Pedagogicznym, z historii i filozofii muzyki w Witebskim Konserwatorium, wygłasza wiele publicznych prelekcji w licznych innych instytucjach (m.in. w Związku Pracowników Oświaty i Sztuki) o najnowszej poezji rosyjskiej, o poezji Wiaczesława Iwanowa, filozofii Nietzschego, kulturze technicznej i chrześcijaństwie</p> <p>Bachtin: w sierpniu dwukrotnie spotyka się z W. Iwanowem</p> <p>Miedwiediew i Bachtin uczą w Witebskim Studiu Literackim</p> <p>Sollertinski uczęszcza na wykłady Bachtina, Miedwiediewa i Pumpianskiego (którego uznaje za swego mistrza)</p> <p>Kontakty koła bachtinowskiego z wybitnymi artystami – twórcami Witebskiego Renesansu (Chagallem, Dobrużynskim, Malko, Malewiczem)</p> <p>Kagan przenosi się do Orła, podejmuje pracę w nowo powstałym tu uniwersytecie</p> <p>Pumpianski przeprowadza się do Piotrogradu, bierze udział w spotkaniach kółka filozoficzno-religijnego Meyera Woskriesienije (Odrodzenie) i w zebraniach Wolfilii (Towarzystwa Wolnej Filozofii)</p>	<p>Wykład Zubakina <i>Śmiech i powaga</i></p> <p>Wykłady Pumpianskiego o filozofii muzyki, filozofii starożytnej, o heroizmie</p> <p>Wykłady Miedwiediewa o literaturze rosyjskiej XX wieku, o Moskiewskim Teatrze Artystycznym</p>

	<p>Zubakin broni w Moskiewskim Instytucie Archeologicznym dysertacji o filozofii religii (powstałej na podstawie jego pracy z 1917 r.) i uzyskuje tytuł profesora; przenosi się do Smoleńska, potem do Mińska, gdzie zakłada nową lożę masońską (jej członkiem był S. Eisenstein), wraca do Smoleńska, gdzie obejmuje stanowisko kierownika filii Moskiewskiego Instytutu Archeologicznego</p>	
1921	<p>Judina kończy Konserwatorium Piotrogrodzkie i rozpoczyna tam wykłady; uczęszcza także na zajęcia na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Piotrogrodzkiego</p> <p>Kagan podejmuje bezskuteczne starania o zatrudnienie Bachtina na Uniwersytecie w Orle; sam przenosi się do Moskwy</p> <p>Miedwiediew prowadzi seminarium o Dostojewskim w Witebskim Instytucie Pedagogicznym</p> <p>Wołoszynow przyjeżdża do Witebska, zostaje zastępcą kierownika sekcji sztuki w Wydziale Oświaty Ludowej i kierownikiem sekcji muzyki; prowadzi wykłady z historii dramatu i teatru w Witebskim Konserwatorium, publiczne wykłady o historii literatury rosyjskiej, o literaturze starożytnej, muzyce i historii kultury</p> <p>Bachtin i Wołoszynow mieszkają razem w wynajętym wspólnie pokoju</p> <p>Bachtin w lutym przebywa w szpitalu w związku z zaostrzeniem zapalenia szpiku kostnego</p> <p>16 lipca: ślub Bachtina z Jeleną Aleksandrowną Okołowicz; wypoczynek na wsi pod Połockiem</p> <p>Spotkania Bachtina z Malewiczem (także w następnym roku)</p> <p>Sollertinski powraca do Piotrogradu, podejmuje studia filologiczne (germanistyczne i romanistyczne) na Wydziale Nauk</p>	<p>Bachtin pracuje nad rozprawą o filozofii moralnej – informacja Miedwiediewa w periodyku „Iskusstwo”</p> <p>Kagan: rozprawa <i>O biegu historii</i> (nieopublikowana)</p> <p>Miedwiediew: artykuły i recenzje w periodyku „Iskusstwo” (m. in. <i>Literackie dziedzictwo Dostojewskiego</i>; o Błoku)</p> <p>Wykład Pumpianskiego <i>Dostojewski i antyk</i> w Wolfilii; krótki artykuł w 100-lecie urodzin Dostojewskiego</p> <p>Wołoszynow: artykuł o Musorgskim; recenzja z książki K. Eiges o filozofii muzyki; wiersze (m.in. pamięci Błoka)</p> <p>Waginow: debiutancki tomik poetycki <i>Podróż do chaosu</i> (dobrze przyjęty przez krytykę)</p>

	<p>Społecznych Uniwersytetu Piotrogrodzkiego; uczy się i wyklada w Instytucie Historii Sztuki (do 1929 r.)</p> <p>Waginow wraca do Piotrogradu, pracuje jako pisarz wojskowy, intensywnie uczestniczy w życiu literackim miasta – jest członkiem młodoliterackich grup „Opactwo goliardów” i „Kółka poetów imienia Konstantina Fofanowa”; zostaje przyjęty do grupy „Szumiąca muszla” i jako terminator – do samego Cechu Poetów Gumilowa; w lipcu zakłada z Tichonowem i Kołbasjewem grupę Ostrowitianie (Wyspiarze)</p>	
1922	<p>Kagan zostaje pracownikiem naukowym nowo powstałej w Moskwie Rosyjskiej (potem Państwowej) Akademii Nauk Artystycznych (Gosudarstwennaja akademiija chudożestwiennych nauk: GACHN)</p> <p>Miedwiediew wraca do Piotrogradu, zostaje redaktorem periodyku awangardowego Teatru Objazdowego Gajdeburowa i Skarskiej („Zapiski Pieriedwiżnogo tieatra”), pełni tę funkcję do likwidacji pisma w 1924 r.; zostaje wybrany do zarządu Piotrogrodzkiego oddziału Wszechrosyjskiego Związku Pisarzy</p> <p>Pumpianski występuje z Wolfilii (po burzliwej i krytycznej dyskusji nad jego wykładem <i>O moralnej i intelektualnej kondycji współczesnej Rosji</i>)</p> <p>Wołoszynow wraca do rodzinnego Piotrogradu, oddelegowany z Witebska przez Związek Zawodowy Pracowników Sztuki dla podjęcia studiów uniwersyteckich, które wznawia już nie na Wydziale Prawa, ale Nauk Społecznych (powstałym w 1919 r. po reorganizacji i połączeniu wydziałów prawa, historyczno-filologicznego i języków wschodnich), w sekcji etnolingwistyki</p> <p>Zubakin przenosi się ze Smoleńska do Moskwy, spotyka się z Kaganem; w grudniu zostaje aresztowany pod pretekstem niezarejestrowania swojej loży różokrzyżowców</p>	<p>Kagan: artykuł poświęcony Cohenowi (opublikowany) i Natorpowi (nieopublikowany)</p> <p>Według informacji Miedwiediewa, Bachtin skończył książkę o Dostojewskim (tzw. dziś protokst <i>Problemów twórczości Dostojewskiego</i>) i rozprawę <i>Estetyka twórczości słownej</i> (nieopublikowaną, niezachowaną w całości)</p> <p>Pumpianski: książka <i>Dostojewski i antyk</i>; praca nad twórczością Gogola</p> <p>Miedwiediew: redakcja książki zbiorowej <i>Droga twórcza Aleksandra Błoka</i>; liczne artykuły (przede wszystkim o Błoku, także o Biełym) i recenzje (m.in. z książki W. Piasta o Błoku, z przekładu rozprawy O. Walzla <i>Impresjonizm i ekspresjonizm we współczesnych Niemczech</i> wydanej przez Żyrmunskiego, z ukazujących się licznie książek o Dostojewskim i z jego utworów)</p> <p>Wołoszynow: artykuły o Beethovenie (z wierszem poświęconym kompozytorowi), o Czajkowskim, recenzja z książki</p>

	Waginow zostaje zdemobilizowany	M. Braudo <i>Nietzsche i filozofia muzyki</i> ; wiersze Waginow: wiersze w maszynopisowym tomiku zbiorowym Ostrowitian
1922 – 1923	Waginow wchodzi w skład grupy poetyckiej emocjonalistów „Abraxas”, której członkami byli m.in. M. Kuzmin, A. Piotrowski, S. Radłow	Bachtin: rozprawa <i>W stronę filozofii czynu</i> (nieopublikowana; dokładna data ukończenia nieznana) Waginow: wiersze i proza w almanachach „Abraxasu” (m.in. <i>Gwiazda Betlejem</i> ; poemat prozą <i>Klasztor Pana naszego Apollina</i>)
1923	Zubakin zwolniony z więzienia, podejrzewany w związku z tym o współpracę z GPU; pozbawiony możliwości druku, zarabia na życie jako poeta-improwizator Judina zostaje profesorem w Konserwatorium Piotrogrodzkim Sollertinski kończy studia w Instytucie Historii Sztuki: IHS (Institut istorii iskusstw, potem Gosudarstwiennyj III) Waginow podejmuje studia w IHS; nawiązuje ściślejsze więzi z formalistami (Echenbaumem, Tynianowem) i fenomenologiem B. Engelgardtem, a jednocześnie z kotem Bachtina, z którego członkami spotyka się w ogromnym mieszkaniu Judiny na wieczorach artystycznych, gdzie wielokrotnie czyta swoje wiersze	Miedwiediew: trzy wykłady w Instytucie Historii Sztuki; parustronicowe artykuły o teatrze (Wiery Kommissarzewskiej, Adriana Piotrowskiego); liczne recenzje z utworów Gide’a i Rollanda, wierszy Tagore’a, Kuzmina, Asiejewa, Gumilowa, Piasta, z edycji listów Sołowjowa i rozprawy o Rozanowie, <i>Poetyki Müllera-Freienfelsa</i> i rozprawy Gruzenberga o psychologii twórczości Kagan: rozprawy <i>Żydzi w kryzysie kultury</i> ; <i>Filozofia i historia</i> (nieopublikowane)
1924	Bachtin wraz z żoną opuszcza w maju Witebsk i powraca do Leningradu, mieszka (do 1927) u Kanajewa; udziela licznych prywatnych wykładów w młodzieżowych kółkach zainteresowań i domowych lekcji z historii literatury rosyjskiej Sollertinski podejmuje pracę w Szkole Choreograficznej w Leningradzie – wykłada historię baletu, historię muzyki, historię teatru i literatury (do 1941 r.), prowadzi wykłady z psychologii w Instytucie Historii Sztuki	Bachtin: na zamówienie periodyku „Russkij sowriemiennik” pisze <i>Problem treści, materiału i formy w artystycznej twórczości słownej</i> (nieopublikowana) i rozprawę <i>Autor i bohater w działalności estetycznej</i> (nieopublikowana; dokładna data ukończenia nieznana); 28 czerwca ma wykład w IHS <i>Problem autora i bohatera w twórczości artystycznej</i>

	<p>Wołoszynow kończy studia na Uniwersytecie Leningradzkim</p> <p>Liczne dyskusje w kole Bachtina o filozofii religii, etyce, Freudzie i psychoanalizie – w tym i następnym roku, w których biorą teraz udział również Waginow i Michaił Tubianski, a główną rolę odgrywa Pumpsianski</p> <p>Nikołaj Bachtin po 9-miesięcznym leczeniu w szpitalu w Algierii ran odniesionych w walce opuszcza Legię Cudzoziemską i przedostaje się do Paryża; włącza się intensywnie w życie emigracji rosyjskiej (zwłaszcza środowiska wokół Merezkowskiego i Zinaidy Gippius); początek współpracy z paryskim periodykiem „Zwieno” (współpraca trwa do zamknięcia pisma w 1928 r.)</p>	<p>Nikołaj Bachtin: pierwsze emigracyjne publikacje w „Zwie- nie” – autobiograficzny, wsparty na doświadczeniach z Legii Cudzoziemskiej <i>Klasztor wojenny</i>; <i>Listy o słowie</i> (cz. 1: <i>O słowie wygłoszonym</i>; cz. 2: <i>O metodzie formalnej</i> – o książkach Żyrmunskiego i Tomaszewskiego z 1923 r.); <i>Przez literaturę</i>; <i>Nietzsche</i></p>
<p>1925</p>	<p>Kagan rozstaje się z filozofią i podejmuje pracę w WSNCh (Wysszij Sowiet narodnego choziajstwa), utworzonym w 1917 r. ministerstwie gospodarki</p> <p>Miedwiediew zostaje pracownikiem naukowym Instytutu Literatury Rosyjskiej (Dom Puszkina), przygotowuje książkę o dramatach i o poematach Błoka, pracuje nad wydaniem jego dziennika i zapisków (opublikowanych w latach 1928–1930)</p> <p>Sollertinski poznaje Szostakowicza, jego poszukiwania koncentrują się na muzyce</p> <p>Wołoszynow zostaje zatrudniony jako „nadedatowy” współpracownik w Instytucie Porównawczej Historii Literatur i Języków Zachodu i Wschodu (ILJaZW), powstałym w 1923 r. na Uniwersytecie Piotrogrodzkim</p> <p>Koło Bachtina dyskutuje nad problematyką filozofii religii</p> <p>Nikołaj Bachtin prowadzi w periodyku „Zwieno” stałą rubrykę „Z życia idei”, w której podejmuje problematykę filozofii kultury</p>	<p>Miedwiediew: <i>Naukowy salierizm</i>; liczne recenzje z utworów literackich (Pilniaka, Erenburga) i naukowych (<i>Teorii literatury</i> B. Tomaszewskiego, <i>Wprowadzenia do metryki</i> W. Żyrmunskiego)</p> <p>Kanajew: <i>Dziedziczenie. Szkic popularnonaukowy</i></p> <p>Wołoszynow: obszerny artykuł <i>Poza tym, co społeczne. O freudyzmie</i></p> <p>Nikołaj Bachtin; wiersz poświęcony bratu, Michaiłowi <i>Jednemu z tych, co zostali</i>; recenzja ze <i>Spektrowskiego Pasternaka</i>; 24 eseje w cyklu „Z życia idei”</p>

<p>1926</p>	<p>Kanajew podejmuje studia doktoranckie w Naukowym Instytucie Przyrodniczym i laboratorium genetyki w Peterhofie</p> <p>Wołoszynow w listopadzie zostaje „nadetatowym” doktorantem w ILJaZWie</p> <p>3 czerwca w mieszkaniu Judiny dyskusja o drugim tomiku poezji Waginowa, z wykładem o poecie występuje Pumpianski; podobny wieczór odbywa się w Związku Pisarzy, gdzie słowo wstępne wygłasza B. Liwyszyc</p> <p>Waginow przyłącza się do założonego przez D. Charmsa, N. Zabołockiego, A. Wwiedenskiego, I. Bahtieriewa Stowarzyszenia Sztuki Realnej OBERIU (tzw. oberiutów)</p> <p>Nikołaj Bachtin: od połowy roku głównym gatunkiem jego filozofowania jest dialog i „rozmowa”; liczne publiczne wykłady, którym towarzyszą dyskusje z udziałem czołowych przedstawicieli emigracji</p>	<p>Kanajew: rozprawa <i>Wpółczesny witalizm</i></p> <p>Miedwiediew: liczne niewielkie artykuły o Błoku; artykuły teoretyczne <i>Sociologizm bez socjologii. O pracach P. Sakułina; Psychologia twórczości artystycznej w ostatnich latach</i>; recenzja z <i>Teorii prozy Szklowskiego</i></p> <p>Waginow: drugi tomik poezji (bez tytułu); znakomita opinia o nim „młodoformalisty” Borisa Buchsztaba</p> <p>Wołoszynow: obszerny artykuł <i>Słowo w życiu i słowo w poezji</i></p> <p>Nikołaj Bachtin: około 16 eseżów w „Zwienio” (m.in. <i>Tadeusz Zieliński; Wiara i wiedza; Nietzsche i muzyka; Mereżkowski i historia; Nowa filozofia niemiecka</i>; cztery wykłady <i>Współczesność i dziedzictwo hellenizmu</i>)</p>
<p>1927</p>	<p>Pumpianski ogłasza przejście na marksizm</p> <p>Wołoszynow przeniesiony na stanowisko „etatowego doktoranta” w ILJaZWie, który zostaje włączony do Rosyjskiego Stowarzyszenia Instytutów Naukowo-Badawczych Nauk Społecznych (Rossijskaja assocjacija nauczno-issledowatielskich institutow po obszczestwiennym naukam: RANION); wydziałem literatury, gdzie Wołoszynow specjalizuje się w metodologii literatury i poetyce socjologicznej, kieruje zasłużony marksista, profesor W. Diesnicki, sekretarzem naukowym jest N. Jakowlew</p> <p>Zubakin na zaproszenie Gorkiego, z którym pozostawał w przyjaznej korespondencji, spędza miesiąc w Sorrento; wizyta kończy się kłótnią i rozstaniem</p>	<p>Miedwiediew: <i>Drogi i bezdroża Siergieja Jesienina</i> (w wydanej z Klujewem książce <i>Siergiej Jesienin</i>); wstęp do wierszy Błoka</p> <p>Wołoszynow: książka <i>Freudyzm. Szkic krytyczny</i></p> <p>Waginow: <i>Pieśń kozła</i> zaczyna ukazywać się drukiem w periodyku „Zwiezda”; w almanachu „Lar” ukazuje się jego wiersz <i>Helleniści</i></p> <p>Nikołaj Bachtin: 13 eseżów w „Zwienio” (m.in. <i>Sport i widowisko</i> – o francuskiej antologii utworów greckich o sporcie; wykłady <i>Współczesność i dziedzictwo hellenizmu; O postrzeganiu; O rozumie</i>)</p>

	<p>Waginow nawiązuje związki z grupą hellenistów ABDEM (abdemici), zaczyna naukę greckiego, próbuje przekładać <i>Dafnisa</i> i <i>Chloe Longosa</i></p>	
1928	<p>Aresztowanie Bachtina i Pumpianskiego (24 grudnia) w związku z udziałem w „organizacji antyradzieckiej” Woskriesienije Meyera (Bachtina także za prywatne wykłady nazwane w protokole przesłuchania „odczytami w duchu antyradzieckim”); Pumpianski zostaje od razu zwolniony</p> <p>Miedwiediew zostaje pracownikiem naukowym ILJaZWu, do 1930 r. pracuje także w sekcji literackiej Leningradzkiego Wydawnictwa Państwowego (Gosizdat), gdzie pomimo aresztowania Bachtina doprowadza do wydania <i>Problemów twórczości Dostojewskiego</i>, nadto przygotowuje do publikacji powieść wierszem <i>Spektrowski Pasternaka</i>, zamawia u Biełego tom wspomnień <i>Na granicy dwóch stuleci</i> (1930); oskarżony o „kantyzm, formalizm i inne mętne sprawy” (przez W. Jermiłowa), o „likwidatorstwo sztuki proletariackiej” (przez A. Fadijewa, szefa Rosyjskiej Asocjacji Pisarzy Proletariackich: RAPP), zmienia zasadniczo stanowisko metodologiczne</p> <p>Wołoszynow zostaje w ILJaZWie sekretarzem podsekcji metodologii literatury</p> <p>Waginow 24 stycznia bierze udział w pierwszym wieczorze oberiutów „Trzy lewe godziny” w leningradzkim Domu Prasy; recytuje swoje wiersze (wieczór opisany w jego powieści <i>Prace i dnie Swistonowa</i>)</p> <p>Nikołaj Bachtin otrzymuje pięciomiesięczne stypendium Uniwersytetu w Birmingham (dzięki wstawiennictwu Siergieja Konowalowa, wtedy profesora rusycystyki na tym uniwersytecie), po powrocie do Paryża podejmuje studia nowogreckie, które kończy dyplomem na Sorbonie</p>	<p>Wołoszynow składa do druku rozprawę <i>Problem przekazu cudzej mowy (w ujęciu socjologicznym)</i> o objętości 10 ark.</p> <p>Nikołaj Bachtin: <i>Cztery fragmenty</i> (w emigracyjnym periodyku „Zwienio”)</p> <p>Miedwiediew: książka <i>Metoda formalna w literaturoznawstwie</i>; artykuły: <i>Kolejne zadania literaturoznawstwa</i>; <i>O dziennikach Aleksandra Błoka</i> (wstęp do <i>Dzienników 1911–1913</i> poety); wstęp do <i>Utworów zebranych</i> Olgi Forsz</p> <p>Pumpianski: <i>A. Puszkina: szkic historycznoliteracki</i> (niepodpisany wstęp do edycji utworów poety); artykuł o poezji Tiutczewa</p> <p>Wołoszynow: artykuł <i>Najnowsze kierunki myśli lingwistycznej na Zachodzie</i></p> <p>Waginow: <i>Pieśń kozła</i> (powieść z kluczem, przedstawiająca literackie środowisko petersburskie, m.in. Pumpianskiego i Bachtina)</p>

<p>1929</p>	<p>5 stycznia Bachtin zostaje zwolniony z aresztu; z zakazem opuszczenia miasta oczekuje na sąd, pracując w kwietniu nad wstępem do powieści L. Tołstoja <i>Zmartwychwstanie</i>; 22 lipca zostaje skazany na 5 lat Solowieckiego Łagru (wyrok zapadł <i>in absentia</i>, gdy Bachtin przebywał od 17 lipca do 23 grudnia w szpitalu, gdzie przyznano mu inwalidztwo drugiej grupy)</p> <p>Wołoszynow kończy studia doktoranckie i zostaje pracownikiem naukowym ILJaZWu</p> <p>27 sierpnia aresztowanie Zubakina, skazanego za przeciwdziałanie propagandzie antyreligijnej, na trzy lata zesłania (przebywa do 1937 r. w Archangielsku, zarabiając na życie rzeźbiarstwem)</p>	<p>Bachtin: książka <i>Problemy twórczości Dostojewskiego</i> (ukazuje się w na początku czerwca)</p> <p>Miedwiediew: rękopis t. 1 <i>Poetyki socjologicznej</i> (skonfiskowany podczas aresztowania w 1938 r.); wstęp do zbioru utworów Aleksiego Tołstoja</p> <p>Pumpianski: artykuły o Turgeniewie</p> <p>Wołoszynow: książka <i>Markszizm i filozofia języka. Główne problemy metody socjologicznej w nauce o języku</i> (ukazuje się w styczniu)</p> <p>Waginow: powieść <i>Prace i dni Swistonowa</i></p> <p>Zubakin: tom poezji <i>Niedźwiedź na bulwarze</i> (jedyne zbiór jego wierszy)</p>
<p>1930</p>	<p>23 lutego w wyniku starań żony Judiny i rodziny Kaganów, interwencji Łunaczarskiego, Aleksiego Tołstoja, Gorkiego i jego pierwszej żony, Jeleny Pieszkowej, a także zabiegów Miedwiediewa wyrok Bachtina zostaje zmieniony na pięć lat zsyłki do Kustanaju (oficjalne powody: gruźlica kości, inwalidztwo); 29 marca małżonkowie opuszczają Leningrad</p> <p>Kanajew uzyskuje stopień doktora na podstawie rozprawy o regeneracji hydry</p> <p>Reorganizacja ILJaZWu, przekształconego w Instytut Kultury Słownej (Instytut rzeczowej kultury: IRK)</p> <p>Waginow wraz z K. Czukowskim organizują kółko pisarzy proletariackich w leningradzkiej fabryce „Swietłana”; Waginow redaguje książki członków kółka, prowadzi wykłady o Puszkynie, Dostojewskim</p>	<p>Miedwiediew: redakcja, wstęp i przypisy do <i>Notatników Błoka</i></p> <p>Pumpianski: artykuły o Turgeniewie (wstępy do wielotomowej edycji <i>Utworów pisarza</i>); przegląd <i>Literatura współczesna Zachodu i Ameryki</i> (nieopublikowany)</p> <p>Wołoszynow: książka <i>Markszizm i filozofia języka. Główne problemy metody socjologicznej w nauce o języku</i> (wyd. 2); artykuły: <i>Na granicach poetyki i lingwistyki</i> (w zbiorze <i>W walce o marksizm w nauce o literaturze</i>); trzyczęściowy artykuł w dziale <i>Stylistyka mowy artystycznej</i> pisma Gorkiego „<i>Literaturnaja uczoba</i>” – cz. 1: <i>Czym jest język?</i>; cz. 2: <i>Konstrukcja wypowiedzi</i>; cz. 3: <i>Słowo i jego funkcja społeczna</i>; recenzja z książki W. Winogradowa <i>O prozie artystycznej</i></p>

<p>1931</p>	<p>Bachtin pracuje w Kustanaju jako księgowy</p> <p>Judina zostaje zwolniona z Konserwatorium Leningradzkiego pod zarzutem praktykowania chrześcijaństwa</p> <p>Waginow: zaostrzenie gruźlicy; praca nad ostatnią powieścią <i>Harpagoniada</i>) i tomem wierszy <i>Dźwiękopodobieństwa</i></p>	<p>Zubakin: rozprawa <i>Chołmogorska rzeźba w kości: historia i technika</i> (wydana w Archan-gielsku)</p> <p>Miedwiediew: kilka niewielkich artykułów (o Błoku, o problematyce twórczości artystycznej)</p> <p>Waginow: tomik poetycki <i>Próba zestawienia słów za pomocą rytmu</i> (ze wstępem W. Sajanova); w tomiku fragment poematu dramatycznego <i>Filostates</i>; powieść <i>Bambocciada</i></p> <p>Nikołaj Bachtin: esej <i>Rozpad osobowości i życie wewnętrzne</i> (ostatni opublikowany po rosyjsku)</p>
<p>1932</p>	<p>Zamknięcie sekcji literatury ILJaZWU; sekcja językoznawstwa przekształca się w Leningradzki Instytut Językoznawstwa</p> <p>Wołoszynow podejmuje pracę w Instytucie Pedagogicznym im. Hercena i w Leningradzkim Instytucie Podnoszenia Kwalifikacji Pracowników Sztuki (LIPKRI), gdzie wykłada socjologię sztuki</p> <p>Judina naucza doktorantów w Gruzji</p>	<p>Sollertinski: monografia <i>Gustaw Mahler</i></p> <p>Miedwiediew: wstęp do wyboru artykułów i listów <i>Lenin o Gorkim</i></p>
<p>1933</p>	<p>Judina przeprowadza się do Moskwy, pracuje w radio (do 1936 r.)</p> <p>Miedwiediew otrzymuje stanowisko profesora w Leningradzkim Instytucie Historii, Filozofii, Literatury i Lingwistyki (wkrótce włączonym do Wydziału Filologicznego Uniwersytetu)</p> <p>Nikołaj Bachtin opuszcza „rosyjski Paryż”, wyjeżdża do Wielkiej Brytanii; uzyskuje stopień doktora w Cambridge, przyjaźni się z Wittgensteinem</p>	<p>Miedwiediew: książka <i>W laboratorium pisarza</i>; broszura <i>Opracowanie metodyczne kursu literatury rosyjskiej epoki imperializmu i rewolucji proletariackiej</i> †</p> <p>Sollertinski: broszura <i>Znak Offenbacha</i></p>
<p>1934</p>	<p>W lipcu upływa termin zesłania Bachtina, małżonkowie pozostają jednak w Kustanaju jeszcze przez dwa lata</p> <p>Pumianski zostaje profesorem w Konserwatorium Leningradzkim</p>	<p>Bachtin: artykuł <i>Próba analizy popytu kołchoźników</i></p> <p>Miedwiediew: książka <i>Formalizm i formalisłci</i>; artykuły: <i>Maksym Gorki, Błok i dekadentyzm (nieznane materiały)</i></p>

	<p>Sollertinski kieruje wydawnictwem Filharmonii Leningradzkiej; broni atakowanej opery Szostakowicza <i>Lady Makbet mceńskiego powiatu</i></p> <p>Gruźlica zmusza Wołoszynowa do rezygnacji z pracy</p> <p>26 kwietnia umiera Waginow; pochowany na Cmentarzu Smoleńskim; rękopisy utworów (m. in. powieści o 1905 r.) zostały skonfiskowane podczas aresztowania ojca pisarza</p>	<p>Zubakin: artykuły <i>Gwara chołmogorska</i>; <i>Pokłady słowne języka północy</i> (w periodyku „Zwiewda Siewiera”)</p> <p>Sollertinski: monografia <i>Arnold Schönberg</i></p> <p>Nikołaj Bachtin: liczne przekłady poezji rosyjskiej na angielski (nieopublikowane)</p>
1935	<p>Miedwiediew prowadzi seminarium dla doktorantów Państwowej Akademii Sztuk</p> <p>Nikołaj Bachtin zostaje zatrudniony jako asystent na wydziale klasyki University College w Southampton</p>	<p>Pumpianski: artykuły <i>Kantemir i kultura włoska</i>; <i>Szkice o literaturze pierwszej połowy XVIII wieku</i></p> <p>Sollertinski: monografia <i>Hektor Berlioz</i>; hasło „Muzyka francuska” w <i>Encyklopedii sowieckiej</i></p> <p>Zubakin: artykuł <i>Język Archangielska</i> (opublikowana w periodyku „Zwiewda Siewiera”)</p> <p>Nikołaj Bachtin: książka <i>Wprowadzenie do badań nad współczesnym językiem greckim</i> (wydana własnym sumptem w Birmingham)</p>
1936	<p>Bachtin przyjeżdża na letni urlop do Leningradu i Moskwy, spotyka się z Judiną, Kaganem i innymi; 9 września dzięki zabiegom Miedwiediewa u swojego ucznia i kolegi, dziekana wydziału literatury i języka Mordowskiego Instytutu Pedagogicznego w Saransku, G. Pietrowa, uzyskuje tam posadę wykładowcy literatury; 26 września zwalnia się z pracy w Kustanaju</p> <p>Judina zostaje profesorem w Konserwatorium Moskiewskim; podejmuje trzyletnie studia malarskie</p> <p>Pumpianski zostaje profesorem literatury rosyjskiej w Państwowym Uniwersytecie Leningradzkim</p>	<p>Artykuły Miedwiediewa o Błoku (<i>Aleksander Blok i rewolucja proletariacka</i>; <i>Blok po Dwunastu</i>); recenzja ze zbioru poezji Bagrickiego wydanego przez Narbuta</p>

	<p>Sollertinski kontynuuje obronę Szostakowicza przed bezpardonowymi atakami, w których sam jest obwiniany o zainfekowanie go formalizmem</p> <p>13 lipca umiera na gruźlicę Wołoszynow</p> <p>Zubakin bierze udział w pogrzebie Wołoszynowa, łamiąc zakaz opuszczania miejsca zesłania</p> <p>Nikołaj Bachtin zostaje zatrudniony na stanowisku lektora na wydziale sławistyki w Cambridge (referencji udzielił Mereżowski)</p>	
1937	<p>3 czerwca Bachtin zostaje zwolniony z pracy w Saranskim Instytucie Pedagogicznym (zarzuca się mu, że nie walczył z „burżuazyjnym obiektywizmem” w pracy dydaktycznej); 1 lipca nowy dyrektor Instytutu zmienia polecenie i Bachtin zostaje zwolniony „na własną prośbę”; wraca z żoną do Moskwy (mieszkają u siostry Bachtina, Natalii i jej męża, N. Pierfiljewa); zimą przenoszą się do Sawiołowa – tu będą mieszkać do września 1945 r. (w Sawiołowie schronił się także Pasternak)</p> <p>Judina pracuje w muzeum Akademii Architektury (opisuje i porządkuje fotografie zabytków z XVIII–XIX wieku)</p> <p>Sollertinski zostaje kierownikiem artystycznym Filharmonii Leningradzkiej</p> <p>Aresztowanie Zubakina za udział w pogrzebie Wołoszynowa</p> <p>26 grudnia w Moskwie na <i>angina pectoris</i> umiera Kagan</p>	<p>Kagan: rozprawa <i>O poematach Puszcina</i></p> <p>Miedwiediew: rozprawa <i>Küchelbecker i jego powieść; Historia literatury rosyjskiej końca XIX – początku XX wieku</i> (skład książki rozsypany po aresztowaniu Miedwiediewa)</p> <p>Pumpianski: rozprawa <i>Triediakowski i niemiecka szkoła rozumu</i> (w zbiorze pod redakcją Żyrmunskiego)</p>
1938	<p>Bachtin przechodzi 17 lutego w szpitalu sawiołowskim operację – amputację prawej nogi</p> <p>3 lutego: rozstrzelanie Zubakina za działalność kontrrewolucyjną</p> <p>13 marca aresztowanie Miedwiediewa, konfiskata archiwum i biblioteki; 17 lipca – rozstrzelanie (miejsce pochowania nieznane)</p>	<p>Nikołaj Bachtin: artykuł <i>Poezja angielska po grecku. Uwagi porównawcze o poetyckich idiomach</i> (studium poświęcone grekiemu przekładowi <i>Ziemi jałowej</i> Eliota, opublikowane w efemerydalnym periodyku „The Link” założonym przez samego autora)</p>

	Nikołaj Bachtin zostaje zatrudniony jako asystent na wydziale klasyki Uniwersytetu w Birmingham	
1939	Judina zaczyna pracę w zaocznym Instytucie Muzyczno-Pedagogicznym (do 1941 r.) Kanajew broni rozprawy doktorskiej o wyższych czynnościach nerwowych bliźniąt, polemicznej wobec koncepcji Pawłowa Nikołaj Bachtin: wstępuje do Partii Komunistycznej	Pumpianski: rozprawy <i>Kantemir. Triediakowski</i> ; „ <i>Jeździec Miedziany</i> ” i <i>tradycja poetycka XVIII wieku</i> Nikołaj Bachtin: cz. 2 studium <i>Poezja angielska po grecku</i>
1940	9 lipca na raka wątroby umiera Pumpianski	Pumpianski: rozprawa <i>Turgieniew i Zachód</i> Bachtin: wykład w moskiewskim Instytucie Literatury Światowej im. Gorkiego <i>Słowo w powieści</i> (wersja opublikowana pod tytułem <i>Z prehistorii słowa powieściowego</i>); artykuł <i>Satyra</i> (do t. 10 <i>Encyklopedii literackiej</i> ; opublikowany w 1996 r.); rozprawa <i>Rabelais w historii realizmu</i> (pierwsza wersja rozprawy bronionej w 1946 r.)
1941	Bachtin pracuje od jesieni jako nauczyciel szkolny w miejscowości Iljinskoje (powiat Kimry, obwód kaliniński); 15 grudnia podejmuje pracę w szkole średniej nr 39 w Kimrach, gdzie uczy literatury i języków rosyjskiego i niemieckiego Sollertinski ewakuuje się z Filharmonią Leningradzką do Nowosybirska	Bachtin: wykład w Instytucie Literatury Światowej <i>Powieść jako gatunek literacki</i> (wersja opublikowana pod tytułem <i>Epos i powieść</i> Sollertinski: wykład <i>Historyczne typy dramaturgii symfonicznej</i> Pumpianski: pośmiertnie ukazują się złożone wcześniej do druku liczne studia o literaturze rosyjskiej XVIII–XIX wieku (m.in. o Radiszczewie, o sentymentalizmie, o Lermontowie)
1942	Bachtin zatrudniony jako nauczyciel w szkole średniej nr 14 w Kimrach Kanajew zostaje kierownikiem katedry biologii ogólnej w Pierwszym Leningradzkim Instytucie Medycznym; w kwietniu wraz z Instytutem ewakuowany do Krasnojarska	

1944	Nominacja Judiny na stanowisko profesora w moskiewskim Instytucie im. Gniesinych Kanajew wraca do Leningradu, podejmuje pracę w Instytucie Fizjologii Ewolucyjnej i Patologii Wyższych Czynności Nerwowych Akademii Nauk Medycznych ZSRR 11 lutego na zawał serca umiera w Nowosybirsku Sollertinski	
1945	18 sierpnia nominacja Bachtina na stanowisko docenta i (od 1 października) kierownika katedry literatury powszechnej w Mordowskim Instytucie Pedagogicznym im. A. Polizajewa w Saransku; we wrześniu Bachtinowie przeprowadzają się do Saranska	
1946	15 listopada w moskiewskim Instytucie Literatury Światowej im. Gorkiego (IMLI) Bachtin broni dysertacji <i>Rabelais w historii realizmu</i> na stopień doktora habilitowanego; po burzliwej dyskusji i głosach sprzeciwu (A. Smirnowa, I. Nusinowa, A. Dżywilego) wystąpiono do Komisji Kwalifikacyjnej o nadanie stopnia	Sollertinski: książka pośmiertna <i>Zebrane studia o muzyce</i> pod redakcją M. Druskina
1947	Zwolnienie Kanajewa z Instytutu Medycznego pod zarzutem łysenkizmu (tj. stosowania fałszywej nienaukowej teorii genetycznej Łysenki); dzięki wstawiennictwu fizjologa profesora Leona Orbieli dostaje pracę w Instytucie Fizjologii Ewolucyjnej	Ataki prasowe na IMLI i dysertację Bachtina jako „pseudonaukową”, „freudowską w metodologii”, serio rozpatrującą „pseudoproblemy materialnego cielesnego dołu i groteskowego ciała”
1949	W mieszkaniu Judiny Bachtin słucha Pasternaka czytającego swój przekład <i>Fausta</i> 21 maja zapada decyzja Wyższej Komisji Kwalifikacyjnej wymagająca od Bachtina przeredagowania rozprawy i przedłożenia jej do ponownej oceny	
1950	19 kwietnia Bachtin przedstawia nową wersję rozprawy 9 lipca umiera w Birmingham Nikołaj Bachtin	Nikołaj Bachtin: w maju spotkanie z Jakobsonem w Cambridge
1951	Na podstawie negatywnej recenzji prof. R. Samarina, który uznał rozprawę za niespełniającą wymagań, Komisja oddala	Nikołaj Bachtin: Siergiej Konowalow publikuje w uniwersyteckim periodyku oks-

	wniosek o przyznanie Bachtinowi stopnia doktora habilitowanego nauk filologicznych	fordzkim jego wykład o Majakowskim
1952	2 czerwca Bachtin uzyskuje stopień doktora habilitowanego nauk filologicznych W czerwcu ma wykład o balladzie dla studentów Judiny w Instytucie im. Gniesinych	Kanajew: rozprawa <i>Hydra: studia z biologii polipów słodkowodnych</i>
1953		Nikołaj Bachtin: (publikacja wykładu o Puszkynie wygłoszonego w Oxfordzie w 1947 r.)
1954	W periodyku „Sowietskaja Mordowija” ukazuje się recenzja Bachtina z <i>Marii Tudor</i> Hugo	
1956		Sollertinski: książka pośmiertna <i>Etiudy muzyczno-histeryczne</i>
1957	Kanajew przechodzi do pracy w Wydziale Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki Akademii Nauk ZSRR	Kanajew: przekład i redakcja <i>Wybranych pism przyrodniczo-znawczych Goethego</i>
1958	Bachtin zostaje mianowany na stanowisko kierownika Katedry Literatury Rosyjskiej i Zagranicznej Państwowego Uniwersytetu Mordowskiego, powstałego z Instytutu Pedagogicznego	Bachtin: artykuł <i>Parę obserwacji</i> w periodyku „Mordowskij uniwersitet”
1959		Kanajew: rozprawa <i>Bliźnięta</i> (powstała na podstawie dysertacji doktorskiej z 1939 r.) Bachtin: recenzja ze sztuki <i>U świtu</i> G. Merkuszyna (pisana wraz z L. Wasiliewem) w „Sowietskoj Mordowii”
1960	Judina zostaje zwolniona z Instytutu im. Gniesinych za propagowanie antysowieckiej muzyki Strawińskiego i Hindemitha Bachtin dostaje w listopadzie list podpisany przez młodych moskiewskich filologów (S. Boczarowa, W. Kożynowa, G. Gaczewa, P. Palijewskiego, W. Skwoznikowa)	
1961	Luty: Vittorio Strada – student Uniwersytetu Moskiewskiego i współpracownik turyńskiego wydawnictwa Einaudi przekazuje Bachtinowi list z propozycją przere-	

	<p>dagowania <i>Problemów twórczości Dostojewskiego</i> i wydania książki po włosku; Bachtin się zgadza</p> <p>Czerwiec (około 20): do Saranska przyjeżdżają Boczarow, Kożynow i Gaczew</p> <p>1 sierpnia Bachtin przechodzi na emeryturę</p>	
1962	<p>Marzec: oficjalna propozycja wydania przedagowanej książki o Dostojewskim od wydawnictwa „Sowietskij pisatel” (umowa podpisana 18 czerwca)</p> <p>Listopad: do Saranska przyjeżdża W. Turbin</p>	Sollertinski: broszura <i>Meyerbeer</i>
1963	<p>Sierpień: Bachtin odpoczywa w Domu Pracy Twórczej „Malejewka”</p>	<p>Bachtin: <i>Problemy poetyki Dostojewskiego</i> (wrzesień)</p> <p>Kanajew: książka <i>Szkice z historii anatomii porównawczej do Darwina</i></p> <p>Sollertinski: książka <i>Studia krytyczne</i></p> <p>Nikołaj Bachtin: w Birmingham wychodzi zbiór jego prac angielskich <i>Lectures and Essays</i></p>
1964		Kanajew: książka <i>Johann Wolfgang Goethe. szkice z życia poety-naturalisty</i>
1965		Bachtin: książka <i>Twórczość Franiszka Rabelais’go a ludowa kultura śred-niowiecza i renesansu</i> (wydawnictwo Chudożestwiennaja litieratura); artykuł <i>Słowo w powieści</i>
1966		<p>Bachtin: wywiad dla gazety „Sowietskaja Mordowija” <i>Będzie nowa książka</i> informujący o pracy nad „Gatunkami mowy”</p> <p>Kanajew: broszura <i>Louis Leclerc de Buffon 1707–1788</i></p>
1967	30 maja: decyzja Sądu Miejskiego w Leningradzie o rehabilitacji Bachtina	Bachtin: artykuł <i>Z prehistorii słowa powieściowego</i>

		(w periodyku „Uczonyje zapiski Mordowskiego uniwersiteta”) Waginow: kilka wierszy drukuje lenigradzki „Dzień poezii”
1968		Kanajew: książka <i>Bliźnięta i genetyka</i>
1969	W październiku Bachtinowie wyjeżdżają z Saranska do Moskwy; zimę spędzają w lecznicy kremłowskiej w podmoskiewskim Kuncewie	
1970	Maj: Bachtinowie przenoszą się do domu starców w Klimowsku (nieдалeko Podolska, w obwodzie moskiewskim) Listopad: Bachtin przyjęty do Związku Pisarzy ZSRR 19 listopada w Moskwie umiera Judina	Bachtin: artykuł <i>Epos i powieść</i> ; odpowiedź na ankietę redakcji pisma „Nowyj mir” 26 sierpnia: wykład o Dostojewskim w auli domu starców dla nauczycieli podolskich Kanajew: broszura <i>Goethe jako przyrodnik</i>
1971	14 grudnia w szpitalu w Podolsku umiera żona Bachtina, Jelena 30 grudnia Bachtin przenosi się do Domu Pracy Twórczej w Pieriedielkinie	Rozmowa z Bachtinem pt. „Wielogłosowość” przeprowadzona przez Z. Podgórcę (opublikowana we „Współczesności”) W 93 t. serii „Litieraturnoje nasledstwo” ukazują się <i>Listy Borisa Pasternaka do Pawła Miedwiediewa</i>
1972	31 lipca: Bachtin otrzymuje meldunek w Moskwie i przydział mieszkania w spółdzielni „Dom Pisarzy” wrzesień: przeprowadzka do mieszkania przy ul. Krasnoarmiejskiej 21, m. 42	Bachtin: <i>Problemy poetyki Dostojewskiego</i> (wznowienie) Kanajew: broszury <i>Abraham Trembley 1710–1784; Francis Galton 1822–1911</i>
1973	Luty – marzec: rozmowy z Bachtinem nagrywane przez W. Duwakina, współpracownika Katedry Informatyki Państwowego Uniwersytetu Moskiewskiego im. Łomonosowa	Bachtin: artykuł <i>Sztuka słowa i ludowa kultura śmiechu (Rabelais i Gogol)</i> Sollertinski: zbiór <i>Artykułów o balecie</i>
1974	Bachtin przygotowuje książkę <i>Problemy literatury i estetyki</i> – przede wszystkim redaguje materiały zbierane do niezachowanej rozprawy z lat 1936–1938 o powieści wychowawczej, z których powstaje studium <i>Formy czasu i chronotopu w powieści</i>	Bachtin: artykuły <i>Czas i przestrzeń w powieści; O estetyce słowa</i> Kanajew: broszura <i>Karl Friedrich Kilemeyer</i>

		<p>Kagan: artykuł <i>O poematach Puszkina</i> (w książce zbiorowej <i>W świecie Puszkina</i>)</p> <p>Waginow: kilka wierszy w periodykach leningradzkich</p>
1975	<p>7 marca: Bachtin umiera w moskiewskim mieszkaniu</p> <p>9 marca: pogrzeb Bachtina, pochowanego na Cmentarzu Wwiedenskim obok żony</p>	<p>Bachtin: artykuł <i>W sprawie metodologii literaturoznawstwa</i>; książka <i>Problemy literatury i estetyki</i> (ukazuje się w listopadzie)</p>
1976		<p>Bachtin: artykuł <i>Problem tekstu. Próba analizy filozoficznej</i></p> <p>Kanajew: broszura <i>Georges Cuvier 1769-1832</i></p>
1977		<p>Bachtin: artykuły <i>Plan uzupełnienia książki o Dostojewskim; 1961 rok. Notatki; Problem autora</i></p> <p>Pumpianski: artykuł <i>Oda Puszkina „Pomnik”</i></p> <p>Nikołaj Bachtin: wybór wierszy (w „Oxford Slavonic Papers”)</p>
1978		<p>Bachtin: rozprawa <i>Problem gatunków mowy</i></p> <p>Sollertinski: artykuły <i>Hamlet Szekspira i europejski hamletyzm; Chronologia wykonanych utworów Mahlera i Bruknera w ZSRR; O balecie Aleksandra Kreina „Laurencja”; O balecie Borisa Asafjewa „Ognie Paryża”; Siódma symfonia Szostakowicza)</i></p>
1979		<p>Bachtin: książka <i>Estetyka twórczości słownej</i></p>
1980		<p>Zbiór <i>Z historii radzieckiej myśli estetycznej 1917-1932</i> zawierający fragmenty rozpraw Miedwiediewa, Sollertinskiego, Wołoszynowa</p>
1980 - 1996		<p>Liczne publikacje w czasopiśmie i periodykach kolejnych studiów, rozpraw, artykułów</p>

		i notatek Bachtina oraz innych materiałów archiwalnych (m.in. listów do niego i o nim, wspomnień)
1984	Umiera w Leningradzie Kanajew	Pumpianski: rozprawa <i>Gogol</i> (w periodyku tartuskim „Trudy po znakovym sistiemam”)
1986		Bachtin: rozprawa <i>W stronę filozofii czynu</i> (w roczniku „Filosofija i socjologija nauki i techniki”)
1989		Waginow: w zbiorze <i>Zapomniana książka</i> ukazują się trzy powieści: <i>Pieśń kozła</i> , <i>Prace i dnie Swistonowa</i> , <i>Bambocciada</i>
1991		Waginow: <i>Próba zestawienia słów za pomocą rytmu</i> (reprint)
1992		Nikołaj Bachtin: dwa listy do Michaiła Łopatto (opublikowane w Nottingham)
1993		Bachtin: <i>Popiół i diament: Z opowieści M.M. Bachtina zapisanych przez W.D. Duwakina</i> (pierwsze wydanie fragmentów rozmów z Bachtinem nagranych przez Duwakina)
1995		Wołoszynow: zbiór <i>Filozofia i socjologia nauk humanistycznych</i> Nikołaj Bachtin: <i>Z życia idei. Artykuły. Eseje. Dialogi</i> (wydane po rosyjsku)
1996		Ukazuje się – wydany jako pierwszy w kolejności – 5 tom <i>Dzieł zebranych</i> Bachtina, zamierzonych na siedem tomów
1998		Nikołaj Bachtin: fragment autobiografii (w „Oxford Slavonic Papers”)
1999		Bachtin: t. 2 <i>Dzieł zebranych</i> Pumpianski: <i>Tradycja klasyczna. Zbiór prac z historii literatury rosyjskiej</i>

		Waginow: pierwsze pełne w Rosji wydanie prozy
2000		Waginow: pierwsze w Rosji pełne wydanie wierszy i poematów
2002		Bachtin: t. 6 <i>Dzieł zebranych; Rozmowy z Duwakinem</i> (wydanie drugie, uzupełnione rozmów nagrywanych w 1973 r.), z komentarzami i kalendarium
2003		Bachtin: t. 1 <i>Dzieł zebranych</i>
2004		Kagan: zbiór rozpraw <i>Bieg historii</i>
		Judina: <i>Wzniosły, mężny duch. Korespondencja z lat 1918-1945</i>
2008		Nikołaj Bachtin: edycja zebranych artykułów rosyjskich <i>Filozofia jako żywe doświadczenie</i>